

Journal Researches of Quran and Hadith Sciences, Vol.19, No.2, Serial.54, Summer 2022
<http://tqh.alzahra.ac.ir/> Alzahra University

Layered Stylistics of Jihad Verses Based on Phono-Semantic Analysis

(A Case Study of the Word of Jahl and Its Derivatives)

Javad Moein¹

Nourudin Parvin²

Hassan Kharaghani³

DOI : 10.22051/TQH.2021.36308.323

Received: 29/05/2021

Accepted: ۲۰۲۱/۱۰/۳۰

Abstract

Layered stylistic is one of the structural and cognitive linguistic approaches that studies the various phonetic, lexical, syntactic, rhythmic and ideological layers to explain the hidden layers. The Holy Qur'an, as the only miracle text, has placed the phonetic layer and the letters' tune in its verses wondrously, which leads to create beautiful and melodious verses for its audience. This delightful musical elegance has been revealed with a special luster in Jihad verses. In these verses, the arrangement and composition of the words which have rooted from Jihad along with the musical characteristics of the whisper and apparent letters have created special and fascinating phonetic effects in verses. The frequency of the phonemes used in these verses with the character of Jahl and Hams shows how the Holy Qur'an in a peaceful sphere with fluent melodies invites Muslims to this (Jihad) divine duty. The present study by an analytical-descriptive method, based on the layered stylistics, studies the phono-semantic aspect of Jihad verses. The most important results show that phonetic and semantic congruence of letters and conceptual coordination of selected words have created beautiful images alongside hopeful tune, which remind the results of Jihad for the sake of God for any Muslim.

Keywords: *Stylistics, Jihad Verses, Phonetic Layer, Semantic Congruence.*

¹. The graduated student of the 4th level of Khorasan Seminary (PhD), Member of Arabic Language and Literature Department, Al-Mustafa International University, Mashhad, Iran (Corresponding Author).
jmoein56@yahoo.com

². Assistant Professor, Shahid Mahalat Higher Education Center, Qom.
norudin.parvin@yahoo.com

³. Associate Professor, Razavi University of Islamic Sciences, Mashhad.
h.kharaghani@gmail.com

فصلنامه علمی «تحقیقات علوم قرآن و حدیث» دانشگاه الزهراء (سلام علیها)

سال نوزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱، پیاپی ۵۴

مقاله علمی - پژوهشی، صص ۲۱۹-۲۵۱

سبک‌شناسی لایه ای آیات جهاد براساس تحلیل فنوسمانتیک (مطالعه موردی واژه جهاد و مشتقات آن)

جواد معین^۱

نورالدین پروین^۲

حسن خرقانی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۰۸

DOI: 10.22051/TQH.2021.36308.3233

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۸

چکیده

سبک‌شناسی لایه ای یکی از رویکردهای زبان‌شناسی ساخت‌گرا و شناختی است که لایه‌های مختلف آوایی، واژگانی، نحوی، بلاغی و ایدئولوژیک اثر را بررسی می‌کند تا لایه‌های پنهان آن را تبیین نماید. قرآن کریم به‌عنوان یگانه متن اعجاز آمیز، لایه آوایی و نغمه‌های مربوط به حروف را به‌گونه شگرفی در آیات خود جای داده که موجب آفرینش ترنم‌های زیبا و گوش‌نوازی برای مخاطب خود شده است. این زیبایی و ظرافت موسیقایی در «آیات جهاد» با جلوه‌های خاص نمودار شده است. در این دسته از آیات، آرایش و چینش واژگان ریشه یافته از «جهاد»، به همراه ویژگی‌های آوایی و موسیقایی حروف مجهر و مهموس، جلوه‌های خاص و شگرف آوایی در آیات آفریده است. بسامد آواهای به کار رفته در این آیات با ویژگی جهر و همس، نشان می‌دهد که چگونه قرآن کریم در فضایی آرام و نغمه‌هایی روان، مسلمانان را دعوت به این فریضه و عبادت الهی می‌کند.

پژوهش حاضر با روش تحلیلی توصیفی و بر پایه سبک‌شناسی لایه‌ای به بررسی فنوسمانتیک آیات جهاد می‌پردازد؛ مهم‌ترین نتایج حاکی از آن است که تناسب آوایی و معنایی حاصل از صفات حروف و هماهنگی مفهومی با واژه‌های منتخب در آیات، تصویرهای زیبا به همراه موسیقی امیدبخشی را خلق کرده که پیامد جهاد در راه خدا را برای هر مسلمان تداومی می‌کند.

واژه‌های کلیدی: سبک‌شناسی، آیات جهاد، لایه آوایی، تناسب معنایی.

^۱. دانش آموخته سطح چهار (دکتری) حوزه علمیه خراسان و عضو گروه علمی زبان و ادبیات عرب جامعه المصطفی العالمیه مشهد، ایران. (نویسنده مسئول)
jmoein56@yahoo.com

^۲. استادیار گروه زبان و ادبیات عرب، مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی ره، قم، ایران.

norudin.parvin@yahoo.com
h.kharaghani@gmail.com

^۳. دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد، ایران.

مقدمه و طرح مسئله

مفهوم سبک از دیرباز یکی از موضوعات پر مناقشه در میان زبان‌شناسان بوده است؛ چرا که تبیین دیدگاه روشنی از ساختار یک متن ادبی کار آسانی نیست؛ اما سبک‌شناسی با توجه به روش‌های علمی که در بررسی متون دارد، می‌تواند برجسته‌ترین ویژگی‌های اسلوبی ادیب را برملا سازد.

آواشناسی علمی است که موضوع آن مطالعه‌ی دقیق آواهایی است که در یک زبان به کار می‌روند. آواشناسی یکی از علوم وابسته به زبان‌شناسی است. در بین رشته‌های گوناگون زبان‌شناسی، آواشناسی بیش از همه جنبه تجربی دارد. زیرا، زمینه کار آن مطالعه و توصیف صداهای زبان است، یعنی پدیده‌هایی که وجود خارجی محسوس دارند (مدرسی، ۱۳۸۷: ۱-۲). بی‌تردید بازسازی دانش‌های اسلامی به خصوص تفسیر در پرتو دانش‌های جدید می‌تواند در فهم بهتر قرآن کارساز باشد. اگر به قرآن به عنوان یک متن نگریسته شود، می‌توان آیات آن را در ترازوی سبک‌شناسی سنجید و زیبایی‌های آن را برای خواننده آشکار کرد و از این طریق شیوه‌های متنوعی را که خدای سبحان به منظور اثرگذاری بر خواننده یا شنونده به کار گرفته، شناخت و به فوق بشری بودن آن صحنه گذاشت (مومن‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۶). از آنجایی که سبک بیانی هر اثری معنای موردنظر را القا می‌کند و با توجه به اینکه قرآن کریم در اوج بلاغت و فصاحت است؛ بنابراین بررسی سبک‌شناسانه آوایی آیات جهاد می‌تواند ما را به فهم عمیق‌تر و دقیق‌تر قرآن برساند و پرده از قسمت‌هایی از اعجاز معنایی و سبکی آن بردارد.

جستار حاضر بر آن است که با روش تحلیل محتوا ضمن بررسی لایه آوایی آیات جهاد

به سؤالات زیر پاسخ بدهد:

۱. چه ارتباطی بین تکرار آواها و محتوای کانونی آیات جهاد برقرار است؟

۲. مهم‌ترین ویژگی‌های لایه‌ی آوایی در آیات جهاد کدام است؟

۱. پیشینه پژوهش

تاکنون مقالات و کتاب‌های زیادی در ارتباط با سبک شناسی قرآن کریم به‌عنوان یگانه کتاب اعجاز آمیز به رشته تحریر درآمده؛ از جمله پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه:

۱. کتاب «سبک شناسی قرآن کریم (تحلیل زبانی) از حسین عبدالرؤوف» ترجمه پرویز

آزادی. نویسنده در این کتاب به بررسی سبک شناسی ادبی و لغوی قرآن کریم پرداخته است و از مواردی همچون ویژگی‌های زبانی و متنی گفتمان قرآن کریم، تغییرات نحوی و تفاوت سبکی، ویژگی‌های بافتی و هم‌متنی آن سخن می‌گوید.

۲. ابوالحسن مؤمن نژاد و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «سبک شناسی سوره نازعات» به بررسی زیبایی‌های ادبی سوره نازعات در چهار سطح آوایی، معنایی، ترکیبی و تصویرپردازی پرداخته‌اند.

۳. مهرانگیز خدابخش نژاد و همکاران با عنوان سبک‌شناسی لایه‌ای سوره مبارکه «نبأ» (لایه نحوی، آوایی، واژگانی) در مقاله‌ای خویش به بررسی لایه نحوی، سه متغیر طول جمله، وجهیت و صدای دستوری؛ در لایه آوایی، ریتم و دلالت آواها و در لایه واژگانی رمزگان پرداخته‌اند.

۴. مینا پیر زاد و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «بررسی لایه آوایی سوره مبارکه‌ی "انبیاء" از منظر سبک‌شناسی» مهم‌ترین جنبه‌های خلق موسیقی را در سوره‌ی مبارکه‌ی (انبیاء) مورد واکاوی قرار داده‌اند.

۵. ابراهیم فلاح و سجادپور دانش «تناسب آوایی - محتوایی (فنوسماتیک) در آیات قرآن با بررسی مواردی از سوره واقعه» به بررسی تناسب آوایی - محتوایی در قرآن در قالب سه دسته متناسب در واژه، در آیه و تناسب در آیات با سیاق معنایی یکسان می‌پردازند.

۶. محمد خاقانی و یوسف فضیلت در مقاله‌ی خویش با عنوان «دلالت آوایی در آیه‌های وعد و وعید قرآن کریم» به بررسی آیات وعد و وعید از منظر معناشناسی آوایی و بایان زیبایی‌های فنی و موسیقایی این آیات، کارکرد مهم آوارا در رسانایی مفهوم آیات تبیین می‌کنند.

در خصوص آیات جهاد نیز، ناصر عبدالرحمن حنین، کتاب «النظم القرآنی فی آیات الجهاد» را نوشته است که ابتدا مدلول آیات و سیاق آنها را تحلیل و سپس اسالیب بلاغی آنها را بررسی می‌کند. این اثر به تطبیق مباحث علوم بلاغت همچون تعریف و تنکیر، اظهار و اضمار، التفات، تأکید، تقدیم و تأخیر، فصل و وصل و دیگر مباحث علم معانی و نیز شیوه‌های تصویر بیانی از طریق تشبیه، استعاره، کنایه و تعریض و تصویر از خلال فنون بدیعی پرداخته است.

با توجه به بررسی انجام شده، مشخص گردید که تاکنون در ارتباط با تحلیل سبک‌شناختی لایه‌ی آوایی آیات جهاد بر اساس سبک‌شناسی لایه‌ی پژوهشی صورت نگرفته است؛ بنابراین پژوهش حاضر می‌تواند از زوایای متفاوت با پژوهش‌های انجام گرفته و در چارچوب علمی سبک‌شناسی به کشف اعجاز بیانی و معنایی آیات جهاد بپردازد.

۱. ادبیات نظری پژوهش

۱-۲. سبک

سبک واژه‌ای عربی (مصدر ثلاثی مجرد) به معنی گذاختن و به قالب ریختن زر و نقره است و پاره نقره گذاخته را «سبیکه» گویند (ابن منظور ۱۹۸۸: ۴۳۷). استفن اولمن سبک را در سه طبقه جای داده: نگرش خاص، گزینش و عدول از هنجار (به نقل از علینقی و محسن‌نیا، ۱۳۹۹: ۲۹۸). شارل بالی (Charles Bally) پدر سبک‌شناسی جدید، اسلوب را عبارات متحد المضمونی که از نظر شدت عواطف و احساسات با هم متفاوتند، می‌داند (شمیسا، ۱۳۸۸: ۳۶) و

در تعریفی دیگر چنین بیان شده است: شیوه خاص در نزد هر گوینده تعبیر صادقانه‌ای است از طرز فکر و مزاج طبع او (زرین کوب، ۱۳۷۱: ۱۷۵).

سبک یک اثر، بیان‌کننده عناصر زبانی و امکانات بالقوه‌ی است که در آن وجود دارد. برای بررسی اسلوبی اثر، تنها نمی‌توان به بازگو کردن اندیشه و ذهن نویسنده آن بسنده کرد. گفتنی است ساختار یک اثر، مجموع ویژگی‌هایی است که در یک اثر هنری به کار رفته؛ از منظر میزان کاربرد بیشترین بسامد را داشته و باعث تمایز یک نوشته از آثار دیگر شده است. وجود این عوامل و ویژگی‌هاست که صدای هر نویسنده‌ای را از دیگری متمایز و متفاوت می‌نماید (رضایی و خیری، ۱۳۹۶: ۱۳۵). سبک عبارت است از استفاده از ترکیب معینی از عناصر صوری و معنایی زبانی که بسامدی نسبتاً بالا دارند. یکی از مباحث مهم در بررسی سبک، تأثیرات فکر با دیدگاه و همچنین شخصیت روان‌شناختی آفرینش‌گر ادبی و تبلور افکار بر سبک اوست. این تأثیرات ساختاری خود را به اشکال مختلف از جمله: گزینش واژه‌ها و به تبع تأثیر گذار در آواها، گزینش ژانر، گزینش ساخت‌های نحوی با بسامد بالا، ابداع واژه‌ها، هنجارگریزی واژگانی، هنجارگریزی نحوی و همانند آن‌ها نشان می‌دهند (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۲۴).

۲-۲. سبک‌شناسی

پل سیمسون سبک‌شناس بریتانیایی: «سبک‌شناسی روشی از تفسیر متن است که در آن به زبان اهمیت بیشتری داده می‌شود» (Simpson, 2004: 4). سبک‌شناسی دانشی است که به توصیف ویژگی‌های شکلی یک اثر و آنگاه رابطه این ویژگی‌ها با تفسیر اثر می‌پردازد (Davis & Elder, 2004: 331). سبک‌شناسی یکی از مهم‌ترین علوم ادبی است که متاسفانه ادبای ما کمتر به آن توجه نشان داده‌اند در حالی که این شاخه از علوم ادبی یکی از مهم‌ترین شاخه‌های ادبیات و زبان‌شناسی به شمار می‌آید؛ زیرا سبک‌شناسی، یک متن ادبی را به

طور بنیادی مورد بررسی قرار می‌دهد و می‌توان گفت تا سبک‌شناسی یک اثر به صورت کامل و دقیق صورت نپذیرد، نمی‌توان آن را مورد نقد ادبی قرار داد. محمود فتوحی در پیش‌گفتار کتاب سبک‌شناسی خود، هدف اصلی از تألیف کتابش را احیای نقش سبک‌شناسی به عنوان میانجی دانش‌های زبانی و ادبی و پشتوانه اصلی نقد روش‌مند معرفی کرده است (فتوحی، ۱۳۹۱: ۲۱). زبان توده‌ای از آواها و نشانه‌های درهم و برهم و بی‌نظم نیست؛ بلکه شبکه‌ای است نظام‌مند و درهم بافته از لایه‌ها و پیوندها؛ بنابراین هر پاره‌گفتار یا هر تکه از یک متن از خلال هم‌کاری و پیوستگی چندین سطح متمایز زبانی، سازمان‌دهی می‌شود. سطوح و واحدهای تحلیل در زبان که می‌تواند یک بررسی سبک‌شناسانه را سازماندهی کند عبارت‌اند از: لایه‌ی آوایی، لایه‌ی صرفی، لایه‌ی نحوی، لایه‌ی ایدئولوژیک؛ که دانش زبانشناسی هر یک را از این لایه‌ها با روش‌ها و ابزارهای ویژه‌ای بررسی می‌کند (فتوحی، ۱۳۹۱: ۲۳۷).

۱-۲-۲. لایه‌ی آوایی

آواهای گوناگون هر زبان بر اثر حرکات گوناگون اندام‌های گفتار پدید می‌آیند. اولین برخورد جریان هوای بازدم با تارهای صوتی صورت می‌گیرد. بسته به اینکه تارهای مذکور در چه وضعیتی قرار گرفته باشند نحوه عبور هوا دستخوش تغییراتی می‌شود. بدین معنی که ممکن است عبور هوا منجر به ایجاد واک شود و نیز ممکن است سایش تولید نماید. همچنین رهایی هوا ممکن است به صورت یک نوع انفجار صورت پذیرد و بالاخره ممکن است در گذرگاه هوا هیچ‌گونه مانعی نباشد و جریان هوا به آزادی به خارج برود. سایر اندام‌های گفتار نیز به نوبه خود بر کیفیت گذر هوا اثر می‌گذارند و مجموعه همین عملکردهاست که موجب پیدایش آواهای زبان می‌گردد (ثمره، ۱۳۸۰: ۲۴). پریسکیانوس معتقد است که همانطور که ذرات فراگرد هم می‌آیند تا هر چیز جسمانی را به وجود آورند، آواهای گفتار هم به همان صورت با هم ترکیب می‌شوند تا گفتار معنی‌دار را پدید آورند؛ به گونه‌ای که تو گوئی گفتار نیز نوعی گوهر جسمانی است (آر. اچ. روبینز، ۱۳۷۸: ۶۲). ماهیت زبان به عنوان نظامی از علایم ایجاب

می کند که هر لفظ بین ساخت صوتی از یک طرف و ساخت معنایی از طرف دیگر، پیوند معنایی برقرار کند (بی‌پرویش، ۸۳: ۱۳۶۳). آوا امواج محسوسی است که در فضا حرکت کرده و بسته به شدت نو سانات خود، بخشی از آن در گوش می ماند و بر شادی، اندوه، نهی، امر و جز این امور دلالت دارد (علی الصغیر، ۲۰۰۰: ۱۴). آواشناسی به توصیف تلفظ واقعی آواهای زبان در گویندگان مختلف می پردازد؛ بنابراین آواشناسی به بررسی گفتار می پردازد (لویی - ژان کالو، ۱۳۷۹: ۱۰۸).

در سبک شناسی، لایه آوایی ویژگی های آوایی و اموری که باعث ایجاد موسیقی در شعر می شوند، مورد بررسی قرار می گیرند. نوع انتخاب آواها نگاه زیبایی شناسانه هر شاعر را می تواند نشان دهد. در لایه آوایی می توان به آرای صورت گرایان روس درباره موسیقی آواها توجه کرد. آن ها در این مورد اصطلاح «زائوم» را ایجاد کرده اند که مقصود از آن «حالت تشخیص سحرآمیز کلمه که معنی جدیدی را در فضای زبان به وجود می آورد؛ ترکیب اصوات زبان به صورتی آزاد و به گونه ای که عهده دار بیان عاطفی باشند» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۵: ۱۳۹). اهمیت سطح آوایی در ارتباط با موضوع مورد بحث این است که صوت و موسیقی به کار برده شده در یک متن انفعالات درونی و احساسات نویسنده متن را به دست می دهد و همین انفعال درونی است که به تنوع صوت، مد، غنه، لین و... منجر می شود (رافعی، ۱۴۲۱: ۱۵۳). اصوات هنگام مجاورت با یکدیگر در گفتار از هم اثر می پذیرند. گاهی اصوات در تأثیرپذیری از هم دیگر، به همگونی می رسند که بر اثر آن در صفات و مخارج به هم نزدیک می شوند. سیبویه در الکتاب (ج ۲، ص ۴۰۴، ۴۲۶، ۴۲۷) و کسانی که پس از وی آمدند، این پدیده را مضارعه و گاهی تقریب نامیده اند (دین محمدی، ۱۳۸۹: ۱۰۶).

آواها ارزش معنایی و الایی دارند که این ارزش معنایی، گاه برگرفته از ویژگی های فیزیکی (طبیعی) و گاه برگرفته از ویژگی های اکوستیکی یا شنیداری است. گاه این ارزش ها در تداعی شباهت ها رخ می نماید؛ مانند تشابه یک شی به شی دیگر، مانند تشابه برخی از آواها

در سایشی بودن... (مفتاح، ۱۹۹۲: ۳۵). در حقیقت این مخارج حروف هستند که با دو ویژگی جهر و همس، نظام آوایی را تشکیل می دهند. لذا آواشناسی یکی از سطح‌های اساسی تحلیل لغوی سبک‌شناسی است که آواهای مجهور و مهموس را در اثر بررسی می کند.

۲-۱-۲-۱. فنوسماتیک (تناسب آوایی - محتوایی)

یکی از محورهای معناشناسی آوایی، نظام معنایی زبان است. نظام معنایی سومین سطح از زبان گفتاری است (سعیدی روشن، ۱۳۹۱: ۹). فراستخواه معتقد است که فنوسماتیک همان تناسب آوایی - محتوایی است (فراستخواه، ۱۳۹۶: ۱۶۶). فنوسماتیک در واقع همان معادله آوایی - معنایی است که در زبان شناسی مطرح می شود به این معنا که متغیرهای فنوتیک، هجایی و آوایی با متغیرهای سماتیک و معنایی همراه و همپاست و از آن با عنوان موسیقی باطنی و نغمه درونی یاد می کنند. (مشکین فام، بتول؛ خالقیان، ام البنین، ۱۳۸۶: ۲۸) یس‌امی گوید: «تمامی آواها نامحدودند، ولی عواطف خاصی را دارند... من ترجیح می‌دهم که قدرت‌های خاص تجسم نشده‌ای را فراخوانم که پا بر قلبان نهادند و عواطفمان را جریحه‌دار کردند» (اگدن، ریچاردز، ۱۳۹۲: ۷۲).

معناشناسی آوایی امروزه در حوزه زبان شناسی و خصوصاً در حوزه شعر و متن ادبی مورد توجه ویژه قرار گرفته است. شاید یکی از علل مطرح شدن این ویژگی در دوره معاصر، پیشرفت دانش زبان‌شناسی و آواشناسی بوده باشد. امروزه پژوهشگران زبان، در فصل مستقلی با عنوان «خصوصیتهای زبر زنجیری گفتار» به نقش عواملی چون آهنگ، کوبه، تکیه و نواخت، زیر و بمی، امتداد، کشش، طنین و درنگ در دلالت‌های زبان توجه دارند (فراستخواه، ۱۳۹۶: ۱۷۶) زبان انسان ترکیبی از دو مؤلفه لفظ و معنا می‌باشد؛ به عبارت دیگر علائم و نشانه‌های کلامی، مرتبط با واقعیت‌های بیرونی «آفاقی و انفسی» و بیانگر معانی است. این ارتباط چنان تنگاتنگ است که در فضای تعامل خویش با دیگران، هنگامی که سخن گوینده‌ای شنیده می

شود، ذهن بدون التفات به صورت الفاظی که او ابراز می کند یکسر با معانی روبه رو می شود، چندان که زشتی و زیبایی معنا در محبوبیت یا منفوریت الفاظ مؤثر می باشد (سعیدی روشن، ۱۳۹۱: ۳)؛ بنابراین یکی از نشانه های اعجاز قرآن کریم تناسب محتوا و سبک بیانی است که می توان با تکیه بر فنوسمانتیک آن را تبیین نمود.

۳. تبیین فنوسمانتیک آیات جهاد

جهاد در لغت از ریشه جهد مشتق شده و به معنای تلاش، مشقت و انجام کاری با سختی اطلاق شده است (ابن منظور، ۳: ۱۳۳) ولی در اصطلاح متون دینی اسلام، به معنای «بذل الجهد فی قتال الکفار» (سعدی، ۱۴۰۸: ۷۱) آمده است. در تعریف اصطلاحی درباره جهاد که در این نوشتار مراد نویسندگان است، چنین گفته اند که جهاد عبارت است از بذل جان و مال در راه خدا در نبرد با کافران و باغیان، یا بذل جان، مال و توان خود در راه اعتلای اسلام و برپا داشتن شعائر آن (نجفی، ۲۱، ۱۴۰۴: ۳). برخی نیز جهاد را در اصطلاح دینی، به کارزار مسلحانه در راه خدا برای یاری کردن دین و مقابله با دشمنان اسلام معنا کرده اند. (قطب راوندی، ۱۴۰۵: ۱: ۳۲۸) با توجه به مسائل، احکام و اهتمام خاص مسلمانان به مسئله جهاد، فقیهان در ابواب فقهی کتاب های خود، مباحثی را به عنوان «کتاب الجهاد» مطرح نموده اند. جهاد به اجماع مسلمانان شیعه و اهل سنت از فرائض و واجبات برشمرده شده است (طوسی، ۱۳۸۷: ۲/ ۲: ۱۳۶۴: ۳: ۳۸). واژه های دیگری از جمله «حرب» و «قتال» نیز به همین معنای کارزار و جهاد در قرآن کریم به کار رفته است.^۱

۱. به عنوان نمونه آیه شریفه (کُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَ هُوَ كُرْهُ لَكُمْ) (بقره/ ۲۱۶) که بیشتر مفسران گفته اند مراد از «قتال» همان جهاد است (قطب راوندی، ۱۴۰۵: ۱: ۳۲۸) و هم چنین آیه (فَإِذَا تَفَقَّهُهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ) (انفال/ ۵۷) که سخن درباره پیکار با عهدشکنان دارد (طبرسی، ۱۳۷۲: ۴: ۸۵۰).

برخی بر این عقیده اند که جهاد، راهبردی نرم‌افزار گرایانه است و شمول آن، به مراتب بیشتر از جنگ سخت با دشمن است؛ بدان معنا که جنگ سخت با دشمن، تنها یکی از مصداق‌های جهاد در قرآن کریم است و در قرآن و سیره اهلیت (ع)، بیشترین تأکید بر جنگ نرم و راهبردهای نرم‌افزار گرایانه آن صورت گرفته است (جانی پور و ستوده نیا، ۱۳۹۳، ۶۳).

فراوانی آیات جهاد در سوره‌های مدنی نسبت به سوره‌های مکی بیشتر است؛ که البته برخی سوره‌های قرآنی هم چون انفال، توبه و فتح به طور کاملتری به مسئله جهاد پرداخته است. در مکه بنای دعوت بر تسامح و تساهل بود، مدارا و چشم پوشی، عفو و گذشت در سر لوحه کارها قرار داشت، ولی در مدینه اذن جهاد صادر شد و احکام آن بیان گشت، از همین رو هر سوره‌ای که در آن از جهاد و احکام آن سخن یاد می‌کند، مدنی است (رامیار، ۱۳۶۹: ۱۲۸). کاربرد جهاد در معنای مصطلح دینی و هم چنین در قرآن کریم نسبت به واژه‌های مشابه، بیشتر است؛ لذا در این نوشتار به بررسی آن پرداخته شده است.

۱-۳. تحلیل آواهای مجهور در آیات جهاد

تولید دسته‌ای از آواهای همراه با ارتعاش تارهای صوتی و نتیجتاً ایجاد واک است که آواهای واک دار می‌نامیم (ثمره، ۱۳۸۰: ۲۴). سیبویه در تعریف اصوات مجهور می‌گوید: آن حرفی است که اعتماد و استقرار زیادی بر مخرجش دارد و این مسئله مانع جاری شدن هوا می‌شود. وقتی این استقرار تمام می‌شود، صدای حرف آشکار می‌شود (دین محمدی، ۱۳۸۹: ۸۵). همان طوری که ابراهیم انیس معتقد است در زبان عربی اصوات مجهور عبارتند از: «الف ب ج د ذ ر ز ض ظ ع غ ل م ن» که به این تعداد حروف لین «واو و یاء» را اضافه می‌کند (انیس، ۱۹۷۱: ۲۲). در این جا به بررسی آواهای مجهور در آیات جهاد می‌پردازیم:

جدول ۱: بسامد آواهای مجهور در آیات جهاد

درصد	بسامد	آوای مجهور (الأصوات المجهورة)
۲۲/۸۰	۴۹۳	الف
۴/۰۲	۸۷	باء
۱۱	۲۳۸	میم
۳/۰۹	۶۷	دال
۱/۳۸	۳۰	ذال
۳/۹۷	۸۶	راء
۰/۷۴	۱۶	ضاد
۰/۴۱	۹	ظاء
۲/۹۱	۶۳	عین
۰/۶۰	۱۳	غین
۲/۸۲	۶۱	جیم
۰/۳۷	۸	زاء
۱۲/۹۰	۲۷۹	واو
۱۵/۳۰	۳۳۱	لام
۹/۳۴	۲۰۲	نون
۸/۲۷	۱۷۹	یاء
٪۱۰۰	۲۱۶۲	مجموع

جدول فوق آماری از بسامد واکه های مجهور در آیات جهاد ارائه می دهد که این بسامد، زیبایی شگرفی را بین آوا و محتوای آیات خلق نموده است. در این جا نمونه ای از اصوات مجهور را بررسی می کنیم:

▪ حرف «لام»

حرفی مجهور با ویژگی انفتاح و استفال است که از کناره زبان تا انتهای تیغه زبان خارج شده و به همین جهت بین شدت و رخاوت تلفظ می شود و خاصیت سیالیت و ترقیق را به آوای آن می بخشد (نیربانی؛ ۱۴۲۷: ۱۶۸). صامت /ل/ با ویژگی های یاد شده بر روان بودن و جریان داشتن حالتی در یک فضای آرام دلالت دارد که البته خاصیت قوام، قاطعیت و پایداری نیز از آن برداشت می شود (عباس؛ ۱۹۹۸: ۷۸). بسامد بالای این صامت با ویژگی های آوایی یاد شده، زیبایی شگرفی به موسیقی واژه های آیات جهاد بخشیده که ضمن آرامش آهنگ، به گونه ای می خواهد بر استواری و پایداری در مؤلفه های جهاد توجه دهد، هم چون ملودی «سان» نظامی که در سکوت و آرامش فرماندهان نواخته می شود و در عین حال، نُت های قاطعیت و پایداری آن در وجود آدمی جای می گیرد.

به عنوان مثال در آیه (لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرِ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا) (نساء/۹۵)

بسامد بالای صامت /ل/ با توجه به ویژگی رخاوت و نرمی، موسیقی آرامی را تولید می کند که در کنار تکرار دوباره «تفضیل مجاهدان»، به گونه ای زیبا بر این آهنگ روان و جانبخش می افزاید، در نتیجه فضای لطیف و امیدوار کننده ای را برای کسانی به وجود می آورد که گمان می کردند اجر و مجاهدتشان در راه خدا، هم چون وانشستگان از جهاد، بی ثمر و بی بهره است. هم چنین تکرار دوباره ی مجاهدت با اموال و انفس، به همراه خاصیت قوامیت و قاطعیت صوت لام، تداعی کننده رمز برتری گروه «مجاهدان» بر گروه «قاعدان»؛ پایداری، استواری و استقامت در سختی های جهاد است.

در این آیه، ویژگی انفتاح و رخوت صامت /لام/ با همنشینی واژگانی چون «ایمان، مجاهدت، سبیل الله، درجه، وعده حُسنی، اجر عظیم» و در مهمترین شکل آن، همنشینی

چهارباره با لفظ جلاله «الله» به طور شگرفی، نغمه ای آرام و امید بخش برای «مجاهدان» و حتی برای «وانشستگان از جهاد» می آفریند تا امید را برای ایشان زنده کند؛ چون که اساساً غرض آیه، ایجاد انگیزه و ترغیب همگان به جهاد است (طباطبایی، ۱۳۹۰: ۵؛ ۴۶) لذا با این وعده، کمی از حزن «قاعدان» زدوده می شود تا دل‌هایشان به امید پاداش سترگ زنده بماند (سید قطب، ۱۴۲۵: ۲؛ ۷۴۱). بدیهی است که ایجاد این نوع انگیزه و غرض، می بایست در فضای آرام و پُر امید باشد که البته رستاخیز واژه های امید بخش در کنار بسامد /لام/ موجب آفرینش ملودی آرام و دلنشین و البته توأم با استواری و پایداری برای این صحنه شده است.

در آیه ای دیگر قرآن می فرماید: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) (بقره/ ۲۱۸)

حرف /لام/ به هنگام تلفظ، با نوعی سایش ضعیف و نرم همراه است (ستوده نیا؛ ۱۳۷۸: ۱۲۷) که از روان بودن و آرامی یک حالتی حکایت می کند. موسیقی /لام/ با این ویژگی، در کنار واژگانی چون «ایمان، رجاء، رحمت، غفور» فضای خوشایندی را برای اهل ایمان و مجاهدان به ارمغان می آورد. همچنین ویژگی قوام و قاطعیت این مجهور، به گونه ای نغمه نوازی می کند که نشان دهد رحمت و غفران الهی، از آن کسانی است که در «ایمان، هجرت و مجاهدت» در راه خدا، همواره استوار و پایدار بوده اند. موسیقی پایداری در واژه «هاجروا» به زیبایی نمایان است زیرا حکایت از حال کسانی دارد که از مکه به مدینه با مشقت و سختی های فراوان هجرت کردند که باب مفاعله «هاجروا» خود گویای این سختی است (ابن عاشور؛ ۲: ۳۲۰).

ملودی قاطعیت، قوام و استواری صامت /لام/ در آیه (أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ) (آل عمران/ ۱۴۲) نیز به زیبایی نواخته شده است.

این آیه باور کسانی را توییح می کند که در جریان لغزش های اعتقادیشان، گمان می کردند بهشت، بدون جهاد و استقامت ارزانی ایشان خواهد شد (ابوحیان؛ ۳/ ۳۵۹) در حالی که مفهوم آیه بر این نکته تاکید دارد که استقامت، استقرار و صبر لازمه داشتن یک ایمان قوی و رسیدن به جنت است (سید قطب؛ ۱/ ۴۸۳). تکرار چندباره صامت /ل/ در این آیه، گویی می خواهد با موسیقی قاطعانه خود، صدای این نوع اندیشه را خاموش کند و از سویی نیز آهنگ قوام و پایداری آن، گوش دل را نوازش و امید می دهد که می بایست در راه نیل به مقصود، همواره پایدار و شکیبیا بود. ویژگی سیال بودن و جریان داشتن این صامت نیز گویی نغمه ای را سر می دهد که تا ابد، آنان که شکیبیا و پایدار بوده اند، رسیدن و وصلشان به سر منزل مقصود هم چنان جریان خواهد داشت.

هم چنین در آیه (أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) (توبه/ ۱۶) سمفونی قاطعیت و استقامت در تکرار لام، شنونده را بیدار می کند، گویی موسیقی این حرف با افراد سخن می کند که تنها ادعای ایمان کافی نیست و استواری و صبر در جهاد است که عیار مؤمن را نمایان می سازد. ارتباط ریتمیک تکرار صوت لام با جمله «أَمْ حَسِبْتُمْ» در این دو آیه، نشان دهنده پیوند زیبا و ژرف واژه ها و صامت هاست که چگونه از نای نی، مفهوم به شنونده منتقل می شود، به طوری که قاطعیت موسیقی /ل/ می خواهد «حسبتم» و گمان افراد را کنار زند.

▪ حرف «میم»

صوتی مجهور است که به جهت فیزیک تلفظی و حرکت زبان، از حروف منفتحه و مستفله به شمار می رود (جزری، ۱۴۲۱: ۵۵) که به صورت نازک و پست اداء می شود. همچنین از رخاوت این حرف، می توان به عنوان دلیل دیگری برای سستی و آسانی تلفظ آن یاد کرد. در تلفظ میم، هوای خارج شده از ششها از حنجره عبور می کند و تارهای صوتی را به ارتعاش در می آورد. وقتی هوا به طرف دهان حرکت می کند، انتهای نرمکام پایین می آید و راه عبور هوا

را از دهان می‌بندد. در مقابل، راه عبور هوا از فضای بینی (خیشوم) باز می‌شود و با عبور هوا از خیشوم، نوعی سایش ایجاد می‌شود که همان صدای غنه است و از همین رو، میم را از جمله حروف غنوی برشمرده‌اند (محمود، ۱۴۲۴: ۱۰۸). در برخی از آیاتی که دعوت به جهاد شده است، موسیقی غنه نازک و سایشی لام، به زیبایی دلنوازی می‌کند که لازمه دعوت به این امر و عبادت الهی است که در فضای دل انگیز و به دور از جبر و خشونت انجام پذیرد.

به عنوان نمونه در آیه (انْفِرُوا خِفَافًا وَ ثِقَالًا وَ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) (توبه/۴۱) در کنار فعل امر «انفروا» که در اینجا به معنای خروج و آماده شدن برای کارزار است، (طبرسی، ۱۳۷۲: ۵؛ ۵۰) و به وجوب شرکت در جهاد دلالت دارد (قطب راوندی، ۱۴۰۵: ۱؛ ۳۶۳/قرطبی، ۱۳۶۴: ۸؛ ۱۵۳)، بسامد و تکرار ۶ بار حرف میم و آوای غنوی این صامت در جان مخاطب تأثیر لطیفی می‌گذارد و او را تشویق به حضور در جنگ و جهاد می‌نماید. ویژگی رخوت این حرف در کنار واژه «خفافاً» که به معنای سبکی است و هم چنین صفت غنه آن در همنشینی با ترکیب «سبیل الله» و واژه «خیر»، نظم آهنگ نرم و امیدبخشی به آیه بخشیده است که فرجام جهاد در راه خدا را با نوعی خیر و برکت همراه می‌دارد. البته واژه «ثقالاً» نیز در جای خود متناسب با معناست و آوای حروف ثاء و قاف حالت سنگینی و چسبندگی را به خوبی ترسیم می‌کنند.

در نمونه دیگری از آیات، ویژگی های /م/ آوای نرمی را آفریده است. آن جا که قرآن کریم امر به جهاد می‌کند و می‌فرماید: (وَ جَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَ مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مَلَّةً أَيْبِكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَ فِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيْكُمْ وَ تَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ وَ اعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَ نِعْمَ النَّصِيرُ) (حج/۷۸) هر چند جهاد در این آیه به معنای مطلق است، ولی قطعاً یک بخشی از این جهاد مربوط به جهاد با دشمنان می‌شود (سیدقطب، ۱۴۲۵: ۴؛ ۲۴۴۶). تناسب آوایی صوت /م/ که با نرمی و نازکی ادا می‌شود با عبارت «مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي

الدِّینِ مِنْ حَرَجٍ» بسیار موسیقی زیبایی خلق کرده که برای مخاطب این گونه تداعی می شود که آیه با لحنی نرم می خواهد بگوید شرکت در جهاد برای کسانی که معذورند، حرجی ندارد. هم چنین غنوی بودن صامت/م/ در کنار واژگان پایانی آیه که بهترین ولایت و نصرت را برای مجاهدان وعده می دهد، نوایی شادمان و طرب انگیز را، آفریده که با فضای پایانی آیه به زیبایی هرچه تمام تر سازگاری دارد.

▪ حرف «نون»

حرف مجهور/ن/، دارای حالت توسط و بین شدت و رخاوت است. مسیر تلفظی آن، با نوعی سایش بسیار نرم و ظریف، ویژگی صوتی غنه را تولید می کند (انیس؛ ۱۹۷۱: ۴۵) و شبیه به صدای غزال است (ستوده نیا؛ ۱۳۷۸: ۸۰). به سبب همین ویژگی، نوعی نغمه نرم و اندوهناکی را خلق کرده و گاهی حالت حزن و درماندگی را برای مخاطب خود تداعی گر می شود. نون از حروف ترنم است و جهت موسیقی دادن به ابیات در قالب تنوین ترنم به پایان آنها افزوده می شده است. ویژگی های این صامت، در برخی از آیات جهاد، آهنگ زیبایی را آفریده است. به عنوان نمونه در آیه (وَ إِذَا أَنْزَلْتَ سُورَةً أَنْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ جَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا الطُّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ (توبه/۸۶)، روی سخن با منافقانی است که به رغم توانایی و امکانات مالی و جسمی که در اختیار داشتند و از آنها تعبیر به «أُولُوا الطُّوْلِ» می شد (آلوسی، ۱۴۱۵: ۵؛ ۳۴۴)، ولی تمایل به شرکت در جهاد از خود نشان نمی دادند و ترجیح می دادند در صف واماندگان از جهاد باشند. ایشان به هنگام نزول این دسته از آیات، از پیامبر (ص) می خواستند آنها را همانند زنان، کودکان، سالخوردگان و بیمارانی که معذور از جهاد بودند، رها کند (طوسی، بی تا؛ ۵: ۲۷۴). واماندگی و درماندگی منافقان به خوبی در آوای تکرار/ن/ به گوش می رسد و گویا این امر، عادت برای منافقان شده بود که در هر جایی سخن از ایمان و جهاد باشد، خود را برای فرار از آن به درماندگی بزنند، به ویژه در این سوره که ابوحیان می گوید: «بیشتر مفسران بر این باورند که فضای کلی سوره پیرامون مسئله ایمان و

جهاد است» (ابوحیان، ۱۴۲۰؛ ۵: ۴۷۹). ویژگی های آوایی صامت/نون/ در کنار جمله «ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ» به زیبایی، نوعی درماندگی برای شنونده تداعی می کند.

همچنین در آخرین آیه سوره مبارکه عنکبوت، قرآن می فرماید: (وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ) (عنکبوت/۶۹) در واقع نور امیدی به کالبد مؤمنانی می تابد که در راه خدا، متحمل سختی ها و رنج های بسیاری شده اند. غرض کلی و سیاق جاری در این سوره، بیانگر این مهم است که ایمان به خدا، تنها به گفته و لقلقه زبان نیست، بلکه می بایست در میدان عمل، مرد میدان بود و در برابر سختی ها و در بوته های آزمایش، پایداری نمود. (طباطبایی، ۱۶: ۹۸) در این آیه، از جمله ی این میدان عمل ها، «جهاد» عنوان شده است. در هر صورت، همشینی واژه هایی هم چون جهاد، هدایت، سُبُل و محسنین، که نویدبخش آینده ای روشن برای مجاهدان است، در کنار سمفونی زیبای تکرار/یاء/ با ویژگی غنه، فضای بسیار زیبایی از جهاد و پاداش آن پدیدار نموده است. هم چنین آوای بلند و البته نرم /یاء/ با ویژگی استفال و انفتاح، گویی می خواهد تاکیدهای ادبی در آیه را با نغمه دلنشینی همراهی کند تا سُبُل الخیر و معیت نصرت و رحمت الهی را برای اهل جهاد ترسیم نمایند. در پایان آیه به این نکته اشاره می شود که معیت وجودی خدای سبحان در همه موجودات و انسان ها گستره است، اما معیت ذکر شده در آیه مخصوص محسنین بوده و معیتی اخص می باشد (طباطبایی، ۱۶: ۱۳۹۰؛ ۱۵۲) که موجب امید و اشتیاق می گردد و ملودی نرم و آرام /یاء/ نیز این معیت را دلنشین تر می سازد.

▪ حرف «واو»

صامت /واو/ از جمله حروف مجهوری است که دارای ویژگی انفتاح، استفال و رخوت می باشد (ابن جزری؛ ۱۴۲۱: ۱۶۰) و از همین رو جزء آواهای روان شمرده شده که در تلفظ آن نوعی لطافت و نرمی پیدا می شود. بسامد این مجهور با خصوصیات یاد شده از جمله انفتاح،

استفال، رخوت، نرمی و روانی در دسته ای از آیات جهاد نشان می دهد که این عمل عبادی و فریضه الهی، برای اهل ایمان موجب لطافت روح و حالات خوشی بوده، به طوری که همواره آرزومندی ایشان را برای ادای این فریضه بهمراه داشته است.

به عنوان نمونه در آیه (یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَیْهِ الْوَسِیْلَةَ وَجَاهِدُوا فِی سَبِیْلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) (مائده/۳۵)

قرآن کریم پس از دستوراتی که درباره قتل محارب و مفسد فی الارض و نحوه مجازات و اعدام آنها در آیات قبلش ابلاغ می کند، در اینجا گویی داستانتان با نغمه آرامی که در اثر تکرار /واو/ به گوش می رسد، فضای لطیفی به خود می گیرد که با تکرار فعل های امر «اتَّقُوا، ابْتَغُوا، جَاهِدُوا» و شیوه ترویج و امر به معروف که می بایست در فضای آرام و با اصوات خوشی انجام گیرد، سازگاری زیبایی دارد. همچنین بسامد مجهور /لام/ با خاصیت رخوت، انفتاح و ترقیق در کنار مجهور /واو/ ملودی آرام بخشی را برای اهل ایمان می آفریند که سرانجام فلاح و رستگاری، این موسیقی آرامش بخش را به اوج می رساند.

در نمونه ای دیگر قرآن می فرماید: (وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِی سَبِیْلِ اللَّهِ وَ الَّذِینَ آوَا وَ نَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ كَرِيمٌ) (انفال/۷۴) در این آیه نیز، تکرار /واو/ با ویژگی رخوت و انفتاح، نغمه آرامی را در کالبد واژه های آن نواخته است. این آیه به نوعی در صدد ابراز تعظیم جایگاه مهاجران و انصار است که در راه خدا، از همه آن چه که داشتند گذشتند و سختی ها را به جان و دل خریدار شدند. لطافت موسیقی و ملودی آرامی که از تکرار /واو/ به گوش می رسد در کنار واژگانی هم چون «ایمان، نصرت، مغفرت و رزق کریم»؛ نوید بخش یک تصویر و سرانجام امیدوار کننده است که گویی این موسیقی، روح آدمی به آن مشتاق می کند. ترکیب وصفی «رزق کریم» که نشان از رزقی بی پایان و بی کزی است (حوی، ۱۴۲۴؛ ۴: ۲۲۰۵). در کنار نکره بودن واژه «مغفرت» که نشان از بخشایش کامل نسبت به همه گناهان است (فخر رازی، ۱۴۲۰؛ ۱۹: ۱۵) گویی فضای آرامی را ایجاد می

کند که آهنگ تکرار حرف /واو/ بر لطافت این فضا و موسیقی آرام بخش رسیدن به سعادت می افزاید.

▪ حرف «یا»

هنگام تولید حرف یاء، زبان تقریباً در وضعیت تلفظ صدای نرم قرار می گیرد، ولی فاصله میان زبان و وسط کام در تلفظ یاء تنگ تر از حالت صدای نرم می باشد، به طوری که نوعی صدای سایش ضعیف از آن شنیده می شود. این حرف به خاطر اشتغال بر سایش ممکن است به عنوان صوتی ساکن محسوب گردد. اما با ملاحظه وضع زبان در تلفظ آن به صدای لین (i) شبیه است. به همین سبب آشناسان جدید آن را «شبه صوت لین» نامیده اند. (ستوده نیا؛ ۱۳۷۸: ۱۲۱)

صامت /یاء/، از حروف مجهوره ای است که با دارا بودن دو ویژگی استفال و انفتاح (ابن جزری؛ ۱۴۲۱: ۶۲) باعث می شود که با نازکی، نرمی و آشکارا اداء شود. هم چنین بیان احساسات و واکنش های مؤثر درونی از دیگر ویژگی های این حرف است (عباس؛ ۱۹۹۸: ۹۸). صامت /ی/ با ویژگی های یاد شده در آیات مرتبط با مسأله جهاد، نغمه های زیبایی آفریده است.

به عنوان نمونه آیه (لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ) (توبه/۴۴) از جمله آیاتی است که گوارایی فضیلت جهاد را بیان می دارد و می فرماید اهل ایمان، در انجام این فریضه الهی از پیامبر (ص) اذن و اجازه نمی خواهند بلکه برای جهاد در راه خدا با اموال و انفس خود، همیشه آماده هستند. این آیه در واقع نشانه ای است برای شناخت مؤمنانی که به وقت جهاد، برای تخلف و بازپس کشیدن خود از شرکت در جهاد، عذر و بهانه نمی آوردند (طبرسی، ۱۳۷۲: ۵؛ ۵۲) و این واجب الهی را بدون استیذان بجا می آوردند. این قانونی بود که اهل ایمان از آن پیروی می کردند و برای جهاد منتظر اذن و اجازه نبودند: «و هذه هي القاعدة التي لا تخطئ فالذين يؤمنون بالله، و يعتقدون

بیوم الجزاء، لا ينتظرون أن يؤذن لهم في أداء فريضة الجهاد» (سیدقطب؛ ۱۴۵۲، ۳: ۱۶۶۲). تکرار /یاء/ با ویژگی انفتاح و دلالتی که بر بیان احساسات و واکنش های مؤثر درونی دارد، گویی نغمه آشکار و آواز خوشی از رضایت و شوق باطنی سر می دهد که اهل ایمان در مسیر جهاد در راه خدا به آن رسیده اند. به تعبیری دیگر (طباطبایی، ۱۳۹۰؛ ۹: ۲۸۹) جهاد در راه خدا با جان و مال از لوازم ایمان واقعی و درونی به خدا و روز جزاست. از چنین ایمانی است که آدمی به تقوای راستین می رسد، و همین ایمان و تقوا، نوعی «بصیرت در جهاد» را در دل می افکند که وجوب را به جان بخرد و هیچ کاهلی و سرپیچی نکند.

حال این ایمان و تقوا نیز که لازمه آن رسیدن به نوعی آرامش و اطمینان خاطر است، از ویژگی های باطنی مجاهدان بوده که چنین واژگان مرتبط (یؤمنون و متقین) به همراه موسیقی رقیق و نرم /یاء/ تصویر بسیار جذاب و دلنشینی را از صحنه شوق و اشتیاق به سوی جهاد می آفریند که با ایجاد رغبت و انگیزه بر جهاد که نتیجه این آیه است (ابن عاشور، ۱۴۲۰؛ ۱۰: ۱۰۸)، سازگاری محتوایی و موسیقایی اعجاز گونه ای دارد.

در نمونه دیگر آن جا که قرآن می فرماید: (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) (مانده ۵۴) سخن از روی گرداندن منافقان، مرتدان و دین گریزانی دارد که به گمان خود، مؤمنان و دین اسلام را تنها گذاشته اند؛ لذا برای نشان دادن بی نیازی اسلام از این گروه آدمیان، نوید از حضور «قوم» می دهد که با ویژگی های چندگانه خود، مسلمانان را یاری خواهند نمود (طبرسی، ۱۳۷۲؛ ۳: ۳۲۱). به عبارتی آیه در پی آن است که بی نیازی مسلمانان را از این افراد نشان دهد. این نوید روح برانگیز در کنار تکرار حرف /یاء/ در این آیه با نواختن ملودی روان خود، فضای آرام و امیدبخشی را برای مؤمنان می آفریند. در بین ویژگی های یاد شده در آیه، مجاهدت در راه خدا به عنوان یک صفت برای «قوم» ذکر می شود (ابوحیان، ۱۴۲۰؛ ۴/ ۲۹۹) که به جهت فضای نزول و سیاق آیات، از اهمیت ویژه ای برخوردار است (طباطبایی، ۱۳۹۰؛ ۵: ۳۸۵)؛ مخصوصاً

وقتی این مجاهدان که همان مجاهدان در میدان کارزار و جنگ هستند (آلوسی، ۱۴۱۵: ۳؛ ۳۳۱) این گونه توصیف می شوند که از سرزنش ملامتگران هراسی به دل ندارند، لازم است تا این آرامش و بی هراسی در کنار محتوا و چینش واژگان، با ساز و ملودی نازکی بیان شود که تکرار /یاء/ این نغمه را می نوازد. هم چنین تکرار لفظ جلاله «الله» بر زیبایی این فضای آرام می افزاید، و گویی واژه ها و نغمه ها، دست به دست یکدیگر داده تا جهاد و پاداش آن را امیدبخش جلوه دهند. شاید به همین جهت باشد که فضل گسترده خداوند علیم، در پایان آیه ذکر می شود تا نشان از عنایت ذات حق به گروهی هم چون مجاهدان فی سبیل الله باشد و ایشان را به فرجامی بی بدیل و خوش امیدوار کند. در کنار موسیقی تکرار یاء با خصوصیت لینی و نرم، تضاد واژگانی چون ذلت و عزت، مؤمن و کافر نیز، شگرف و جلوه خاصی به آیه بخشیده است.

۲-۳. تحلیل آواهای مهموس در آیات جهاد

سیبویه معتقد است اصوات مهموس، از اصطلاح ضعف الاعتماد استفاده کرده است. و آن به معنی عدم ثبات و استقرار صدا به هنگام جاری شدن در مجرای گفتار است. به همین جهت، صدای مهموس داری و وضوح کمتری است. همچنین راه هوا هنگام تلفظ اصوات مهموس باز است، به گونه ای که عبور آن از حنجره بدون مزاحمت تارهای صوتی انجام می گیرد (دین محمدی، ۱۳۸۹: ۱۰۴). تولید گروهی از اصوات بدون ارتعاش تارهای صوتی است که آواهای بیواک نامیده می شوند (ثمره، ۱۳۸۰: ۲۴). اصوات مهموسه عبارتند از: «ت ث ح خ س ش ص ط ف ق ک ه» (انیس، ۱۹۷۱: ۲۲). در این جا به بررسی آواهای مهموس در آیات جهاد می پردازیم:

جدول ۳: بسامد آواهای مهموس در آیات جهاد

درصد	بسامد	آواهای مهموس
۱۳/۰۲	۶۲	تاء
۲/۱۰	۱۰	ثاء
۵/۲۵	۲۵	حاء
۳/۹۹	۱۹	خاء
۱۲/۸۱	۶۱	سین
۲/۵۲	۱۲	شین
۵/۴۳	۱۵	صاد
۰/۶۳	۳	طاء
۱۵/۱۲	۷۲	فاء
۶/۹۳	۳۳	قاف
۳۴/۴۵	۱۶۴	هاء
٪۱۰۰	۴۷۶	مجموع

جدول فوق بسامد آواهای بی‌واک (مهموس) در آیات جهاد را تبیین نموده، که بسامد آواهای مهموس در نهایت زیبایی تناسب موسیقایی محتوای مقصود را در آیات مبارکه شکل داده است؛ در این جا نمونه‌ای از اصوات مهموس را بررسی می‌کنیم:

▪ حرف «هاء»

این حرف از جمله حروف مهموس می‌باشد که صفاتی هم چون رخوت، انفتاح و استفال را برای آن برشمرده‌اند (قدروی؛ ۱۴۲۴: ۲۹۲). صامت /هاء/ به علت داشتن صفت خفاء، از شدت سبکی در تلفظ، مخفی می‌گردد (بیگلری، بی تا، ۲۰۵) و البته به سبب دارا بودن صفات ضعف

هم چون؛ همس، خفاء و رخوت این سبکی را کامل کرده است. انیس در تو صیف این حرف معتقد است چون در تلفظ، دهان همانند حروف لین حالت می گیرد، لذا نوعی صوت سایشی از آن منعکس می شود (انیس؛ ۱۹۷۱: ۷۱). ویژگی های این حرف، با برخی از آیاتی که در آن مشتقات «جهاد» بکار رفته است، تناسب آوایی زیبایی را حاکم کرده است.

به عنوان نمونه در آیه (فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَ جَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا) (۵۲/فرقان) بسامد حرف مهموس «هَاء» با ویژگی سایشی که دارد، پیوند زیبایی بین سیاق آیه و موسیقی واژه های آن خلق کرده است. آیه به پیامبر (ص) فرمان جهاد می دهد البته نه جهاد مسلحانه و کارزار در میدان جنگ، چون این سوره مکی بوده و فرمان جهاد بعد از هجرت نازل شده (فخررازی، ۱۴۲۰؛ ۲۴: ۴۷۴) بلکه براساس آنچه از تفاسیر برمی آید و همچنین بازگشت ضمیر «به» به قرآن کریم، منظور از جهاد در این آیه جهاد ایدئوژیک و فکری بوده که با تلاوت قرآن و بیان معارف و حقایق آن محقق می شود و بدیهی است که این نوع جهاد می بایست به گونه جنگ نرم و پدافند غیر عامل پیاده شود تا تأثیر گذاری آن دوچندان شود. همین نغمه ای که از بسامد /هَاء/ تولید می شود، به جهت دارا بودن صفت رخوت و خفاء (ابن جزری؛ ۱۴۲۱: ۱۵۷) گویی بیانگر این نکته هست که این نوع نبرد سرد، می بایست به صورت پنهانی و در حلقه های تبلیغی انجام پذیرد. همچنین با توجه به این که هنگام تلفظ «هَاء»، دهان حالتی شبیه تلفظ آواهای لین، به خود می گیرد (انیس، الأصوات اللغویه، ص ۸۸)، این ویژگی نیز متناسب با دعوت با سخن نرم و لین است که در این آیه، رخوت و آهستگی تلفظ هاء از سویی و فضای نزول آیه از سوی دیگر، موسیقی جان بخشی را آفریده که تداعی کننده سکوت حاکم بر عملیات پیش از جهاد و آرامش در محافل تبلیغی است و چه بسا ویژگی رخوت و لینی صامت «هَاء»، نشانگر این مهم باشد که خداوند از پیامبرش (ص) خواسته است این جهاد تبلیغی به صورت دعوت های چهره به چهره نیز باشد که در این صورت هم خوانی بیشتر ویژگی های حرف هاء دارد.

در نمونه دیگر آنجا که قرآن می فرماید: (الَّذِينَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ) (توبه/۲۰) صفت سایشی و لَین/هَاء/ در کنار چینش واژه های «ایمان، درجه، فوز» موسیقی نرم و زیبایی به آیه بخشیده که حکایت از صحنه پیروزی و رستگاری مجاهدان است که متناسب با یک فضای آرام می باشد.

نتیجه گیری

بررسی لایه آوایی در آیات جهاد بیان گر آن است که تناسب کامل بین آواها و معانی مقصود وجود دارد؛ از مهم ترین نتایج این پژوهش آن است که:

- قرآن کریم در آیات جهاد آواهای مجهور و مهموس را برای بیان معانی مقصود در نهایت زیبایی و تناسب به کار می برد؛ هر گاه قرآن کریم مسلمانان را با قاطعیت به این فر ضیه دعوت و عزم و انگیزه آنان را در مقابل دشمنان استوار می سازد به زیبایی از آواهای مجهور استفاده می نماید.

- کاربرد آواهای مهموس در آیات جهاد فضای از آرامش و امید در دل مسلمانان ایجاد می کند؛ به طوری که موسیقی زیبای آواهای مهموس گوش با آن انس و روح به نهایت طمأنینه می رسد و شوق جهاد را در مخاطب دو چندان می نماید.

- یکی از کاربردهای اعجاز آفرین آواها در قرآن کریم، تناسب و زیبایی بی نظیری است که رستاخیزی از موسیقی در واژه های آیات جهاد خلق نموده؛ به طوری که ضمن تناسب بین لفظ و معنا، استواری و پایداری در مؤلفه های جهاد را گوشزد می نماید.

- بسامد آواهای مجهور و مهموس سیالیت و جریانیت را در آیات جهاد طنین انداز می کنند. از طرف دیگر تکرار آواها به زیبایی نشان می دهد میدان جهاد در راه خدا، دارای مشقت های زیادی است که جز با استواری بر ایمان و تقوا امکان پذیر نیست و فرجام جهاد حقیقی همراه با خیر و برکت دنیوی و اخروی است.

منابع

قرآن کریم.

۱. آ.ا.ج. رویینز (۱۳۷۸)؛ **تاریخ مختصر زبانشناسی**، ترجمه علی محمد حق شناس، چاپ سوم، چاپ ماد (وابسته به نشر مرکز)، تهران.
۲. آلوسی، محمود بن عبدالله (۱۴۱۵)؛ **روح المعانی**، دارالکتب العلمیة، بیروت .
۳. ابن جزری، ابوالخیر (۱۴۲۱)؛ **التمهید فی علم التجوید**، مؤسسه الرسالہ، بیروت .
۴. ابن عاشور، محمد طاهر (۱۴۲۰)؛ **تفسیر التحریر و التنویر**، مؤسسه التاریخ الأدبی، بیروت .
۵. ابن منظور، محمد مکرم (۱۹۸۸)؛ **لسان العرب**، إحياء التراث العربی، بیروت.
۶. ابو حیان، محمد بن یوسف (۱۴۲۰)؛ **البحر المحیط فی التفسیر**، دار الفکر، بیروت.
۷. ابوالفتح رازی، حسین بن علی (۱۴۰۸)؛ **روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن**، بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد .
۸. انیس، ابراهیم (۱۹۷۱)؛ **الأصوات اللغویة**، مکتبه نهضة مصر ومطبعتها بمصر .
۹. بیگلری، حسن (بیتا)؛ **سر البیان فی علم القرآن**، کتابخانه سنائی، بیجا .
۱۰. ثمره، یدالله (۱۳۸۰)؛ **آواشناسی زبان فارسی «آواها و ساخت آوایی هجا»**، چاپ ششم، انتشارات سمت، تهران.
۱۱. جانی پور، محمد؛ ستوده نیا، محمد رضا (۱۳۹۳)؛ تبیین راهبرد نرم‌افزار گرایانه جهاد در قرآن کریم، «تحقیقات قرآن و حدیث» دانشگاه الزهراء، شماره ۲۳، پاییز ۱۳۹۳، صفحه ۶۱-۸۵
۱۲. جرجانی، عبد القاهر (۱۴۳۰)؛ **درج الدرر فی تفسیر القرآن العظیم**، دارالفکر، عمان .

۱۳. دین محمدی، غلامرضا (۱۳۸۹)؛ **مبانی زبان‌شناسی در جهان اسلام**، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران.
۱۴. رافعی، محمد صادق (۱۴۲۱)؛ **اعجاز القرآن و البلاغة النبویة**، دار الکتب العلمیة، بیروت.
۱۵. رضایی، محمد؛ خیری، فهیمه (۱۳۹۶)؛ **بررسی سبک‌شناسانه رمان «ارمیا» اثر رضا امیرخانی**، سال نهم، شماره هفدهم، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، ص ۱۳۴-۱۵۶.
۱۶. زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۷۱ ه.ش)؛ **شعری دروغ شعری نقاب**، انتشارات جاویدان، تهران.
۱۷. زمخشری، محمود (۱۴۰۷)؛ **الکشاف**، دارالکتب العربی، بیروت.
۱۸. ستوده نیا، محمد رضا (۱۳۷۸)؛ **بررسی تطبیقی میان تجوید و آواشناسی**، نشر رایزن، تهران.
۱۹. سعیدی روشن، محمد باقر (۱۳۹۱)؛ **زبان قرآن و مسائل آن**، چاپ دوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم.
۲۰. سمین، احمد (۱۴۱۴)؛ **الدر المصون فی علوم الكتاب المکنون**، دارالکتب العلمیة، بیروت.
۲۱. سی. کی. اگدن؛ آی. ای. ریچاردز (۱۳۹۲)؛ **معنای معنا**، مقدمه و ترجمه: محمود فضیلت، مریم نویدی، انتشارات زوار، تهران.
۲۲. سیوطی، جلال الدین (بیتا)؛ **معتزک الأقران فی إعجاز القرآن**، دارالفکر العربی، بیجا.

۲۳. شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۸۵.ه.ش)؛ **موسیقی شعر**، ویرایش سوم، چاپ نهم، انتشارات آگاه، تهران.

۲۴. شمیسا، سیروس (۱۳۸۸.ه.ش): **کلیات سبک شناسی**، نشر میترا، تهران.

۲۵. صالحی، پیمان، پریسا امیری، مهران معصومی (۱۳۹۹)؛ کارکرد لایه واژگانی در بیان ایدئولوژی حاکم بر مداخل علوی عبدالله الوایل احسائی، **لسان المبین**، سال دوازدهم، دوره جدید، شماره ۴۲، زمستان ۱۳۹۹، ص ۷۹-۵۹.

۲۶. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲)؛ **مجمع البیان فی تفسیر القرآن**، ناصر خسرو، تهران .

۲۷. طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۲)؛ **جامع البیان فی تفسیر القرآن**، دارالمعرفه، بیروت .

۲۸. طوسی، محمد بن حسن (بی تا)؛ **التبیان فی تفسیر القرآن**، دار إحياء التراث العربی، بیروت .

۲۹. عباس، حسن (۱۹۹۸)؛ **خصائص الحروف العربیة و معانیها**، منشورات اتحاد الکتاب العربی.

۳۰. علینقی، حسین؛ محسنی نیا، ناصر (۱۳۹۹)؛ سبک شناسی لایه آوایی اشعار کمال الدین اسماعیل و اثیر اومانی براساس سبک شناسی لایه ای، **متن پژوهشی ادبی**، سال ۲۴، شماره ۸۳، بهار ۱۳۹۹، ص ۲۹۷-۳۳۳.

۳۱. فتوحی، محمود (۱۳۹۱.ه.ش)؛ **سبک شناسی، نظریه ها، رویکردها و روش ها**، چاپ اول، انتشارات سخن، تهران.

۳۲. فخر رازی، محمد بن عمر (۱۴۲۰)؛ **التفسیر الکبیر**، دار إحياء التراث العربی، بیروت.

۳۳. فراستخواه، مقصود (۱۳۹۶)؛ **زبان قرآن**، چاپ دوم، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.

۳۴. قاسمی، ضیاء (۱۳۹۳)؛ **سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی**؛ چاپ اول، امیر کبیر، تهران.

۳۵. قدروی، غانم (۱۴۲۴)؛ **الدراسات الصوتية عند علماء التجويد**، دار عمار، عمان .

۳۶. قرطبی، محمدبن احمد (۱۳۶۴)؛ **الجامع لأحكام القرآن**، ناصر خسرو، تهران.

۳۷. قطب راوندی، سعید (۱۴۰۵)؛ **فقه القرآن**، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، قم .

۳۸. قطب، سید (۱۴۲۵)؛ **فی ظلال القرآن**، دارالشروق، بیروت .

۳۹. لویی - ژان کالو (۱۳۷۹)؛ **درآمدی بر زبان‌شناسی اجتماعی**، ترجمه: محمدجعفر پوینده، انتشار نقش جهان، تهران.

۴۰. محمود عبد السمیع، احمد (۱۴۲۴)؛ **التجديد في الإتيان و التجويد**، دار الكتب العلمية، بیروت.

۴۱. مدرسی، فاطمه (۱۳۸۷.ه.ش)؛ **از واج تا جمله**، چاپ دوم، تهران: چاپار.

۴۲. مشکین فام، بتول؛ خالقیان، ام البنین (۱۳۸۶)؛ **موسیقی الفاظ قرآن و اثر آن بر معنابخشی واژگان**، فصلنامه علمی - پژوهشی «تحقیقات علوم قرآن و حدیث»، دانشگاه الزهراء شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۸۶، صص ۲۷-۵۳.

۴۳. مومن نژاد، ابوالحسن، مرتضی سازجینی، سید محمد موسوی (۱۳۹۶)؛ **سبک‌شناسی سوره نازعات**، فصلنامه علمی - پژوهشی «پژوهش‌های ادبی - قرآنی»، سال پنجم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۶، صص ۲۶-۴۷.

۴۴. نجفی، محمدحسن (بی تا)؛ **جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام**، دار إحياء التراث العربی، چاپ هفتم، بیروت.

٤٥. نیربانی، عبد البدیع (١٤٢٧)؛ **الجوانب الصوتية في كتب الاحتجاج للقراءات**، دارالغوثنائی، دمشق.

46. Simpson, P. (2004). **Stylistics**. London: Routledge.

47. Davis, Alan & Elder, Catherin. (2004). **the Handbook of Applied Linguistics**. UK: Blackwell Publishing Ltd..

Bibliography:

The Holy Qur'an.

1. R. H. Robins (1999), *A Short History of Linguistics* (3rd ed.), Ali Muhammad Haqshinas, Tehran: Maad Publications (related to Markaz Publications).
2. Ālusi, Mahmud ibn Abdullah (1415 AH), *Ruh al-Maani*, Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyah.
3. Ibn al-Jazari, Abu al-Khayr (1421 AH), *Al-Tamhid fi Ilm al-Tajvid*, Beirut: Al-Risalah Institute.
4. Ibn Ashur, Muhammad al-Tahir (1420 AH), *Tafsir al-Tahrir wa'l-Tanwir*, Beirut: Tarikh al-Arabi institute.
5. Ibn Manzur, Muhammad ibn Mukarram (1988), *Lisan al-Arab*, Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.
6. Abu Hayyan, Muhammad ibn Yusuf (1420 AH), *Al-Bahr al-Muhit fi al-Tafsir*, Beirut: Dar al-Fikr.
7. Abu al-Futuh al-Razi, Hussien ibn Ali (1408 AH), *Rawd al-Jinan wa Ruh al-Janan fi Tafsir al-Qur'an*, Mashhad: Islamic Research Foundation.
8. Anees, Ibrahim (1971), *Al-Aswat Al-Loqhawiya*, Egypt: Maktaba al-Nahza al-Misriyya.
9. Biglary, Hassan (nd), *Sir al-Bayan fi Ilm al-Qur'an*, np: Sanai Library.

10. Samarah, Yadullah (2001), Persian Phonetics (6th ed.), Tehran: SAMT.
11. Jani Pour, Muhmmad; Sotoude Niya, Muhammad Reza (2014), "A Soft-Oriented Explanation of Jihad in the Holy Qur'an", Researches of Qur'an and Hadith Sciences 23: 61-85.
12. Jorjani, Abd al-Qahir (1430 AH), Darj al-Durar fi Tafsir al-Qur'an al-Azim, Oman: Dar al-Fikr.
13. Din Mohammadi, Gholamreza (2010), The Bases of Linguistics in Islamic World, Tehran: Imam Sadiq (AS) University.
14. Rafei, Muhammad Sadiq (1421 AH), Ejaaz al-Qur'an wa al-Balaghat al-Nabawiyah, Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyah.
15. Rezai, Muhammad; Kheyri, Fahime (2017), "A Stylistic Study around the Novel "Jeremiah" by Reza Amirkhani", 9 (17): 134-156.
16. Zarrinkoub, Abd al-Husayn (1992), Poem without Lie, Poem without Mask, Tehran: Javidan Publication.
17. Zamakhshari, Mahmoud (1407 AH), Al-Kashshaaf 'an Haqa'iq al-Tanzil, Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi.
18. Sotodenia, Muhammad Reza (1999), A Comparative Study between Tajwid and Phonology, Tehran: Rayzan Publication.
19. Saeedi Roshan, Muhammad Baqir (2012), The Language of the Holy Qur'an and Its Matters (2nd), Qom: Research Institute of Hawzeh and University.
20. Samin, Ahmad (1414 AH), Al-Dur al-Masun fi Ulum al-Kitab al-Maknun, Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyah.
21. C. K. Ogden, Richards, I. A. (2013), The Meaning of Meaning, Trans. Mahmud Fazilat; Maryam Navidi, Tehran: Zovar Publication.
22. Suyuti, Jalal al-Din (nd), Moatarak al-Aqran fi Ijaz al-Qur'an, np: Dar al-Fikr al-Arabi.
23. Shafiei Kadkani, Muhammad Reza (2006), Musiqi-ye Sher (9th ed.), Tehran: Agah Publication.
24. Shamisa, Sirus (2009), Generalities of Stylistics, Tehran: Mitra.

25. Salehi, Peyman; Amiri, Parisa; Mehran Masomi (2020), "The Function of Lexical Layer in Expressing the Governing Ideology in Alawi Praises of Abdullah al-Wail Ehsai", *Lisan al-Mobin*, 12 (42): 59-79.
26. Tabrisi, Fadhl ibn Hassan (1993), *Majma al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an*, Tehran: Nasir Khusraw.
27. Tabari, Muhmmad ibn Jarir (1412 AH), *Jami al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an*, Beirut: Dar al-Marafah.
28. Tusi, Muhammad ibn Hassan (nd), *Al-Tebyan fi Tafsir al-Qur'an*, Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.
29. Abas, Hassan (1998), *Khasais al-Horof al-Arabiyah va Maaniha*, Manshorat Itihad al-Kitab al-Arabi.
30. Alinaqi, Husayn; Mohseninia, Nasir (2020), "Phonological Stylistics of the Poems of Kamal al-Din Ismail and Athir Omani Based on Layered Stylistic", *Literary Text Research*, 24 (83): 297-333.
31. Fotohi, Mahmud (2012), *Stylistics, Its Theories, Approaches and Methods* (1st ed.), Tehran: Sokhan Publication.
32. Fakhr Razi, Muhammad ibn Omar (1420 AH), *Al-Tafsir al-Kabir*, Beirut: Dar Ihay al-Turath al-Arabi.
33. Farasatkah, Maqsud (2017), *The Language of the Holy Qur'an* (2nd ed.), Tehran: Ilmi va Farhangi Publication.
34. Qasemi, Ziya' (2014), *Literary Style from the Linguistic Point of View* (1st ed.), Tehran: Amir Kabir.
35. Qadravi, Ghanum (1424 AH), *Al-Darasat al-Sotiyah ind Olama al-Tajvid*, Oman: Dar Amaar.
36. Qurtubi, Muhammad ibn Ahmmad (1985), *Al-Jame lil-Ahkam al-Qur'an*, Tehran: Nasir Khusraw.
37. Qutb Ravandi, Saeed (1405 AH), *Fiqh al-Qur'an*, Qom: Ayatollah Marashi Najafi Library.
38. Qutb, Sayyid (1425 AH), *Fi Zilal al-Qur'an*, Beirut: Dar al-Shoroq.

39. Louis-Jean Calvet, (2000), An Introductory to Sociolinguistics, Trans. Muhammad Jafar Poyande, Tehran: Naqshe Jahan Publication.
40. Mahmud Abd al-Samie, Ahmmad (1422 AH), Al-Tajdid fi al-Itqan va al-Tajvid, Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyah.
41. Modaresi, Fateme (2008), Az Vaj ta Jomle (2nd ed.), Tehran: Chapar.
42. Mishkin Fam, Batool; Khaleqiayn, Omolbanin (2007), “The Rhythm of Qur’anic Words and Its Effects on Their Meanings”, Researches of Qur’an and Hadith Sciences (Al-Zahra University), 1: p. 27-53.
43. MomeniNejad, Abul Hassan; Morteza Sazjini, Sayed Muhammad Mussavi (2017), “The Stylistic of Surah al-Naziat”, Literary Qur’anic Researches (Scientific-Research Quarterly), 5 (4): p. 26-47.
44. Najafi, Muhmmad Hassan (nd), Jawahir al-Kalam fi Sharh Sharai al-Islam (7th ed.), Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.
45. Nirbani, Abd al-Badie, Al-Jawanib Al-Sawtiyyah fi Kutub al-Ihtijaj lil-Qaraat (AH), Damascus: Dar al-Ghothani.
46. Simpson, P. (2004), Stylistics, London: Rutledge.
47. Davis, Alan; Elder, Catherin, (2004), The Handbook of Applied Linguistics, UK: Blackwell Publishing Ltd.